

UDK 314.745.3-054.73:911.3(497.5)(497.11)

Оригиналан научни рад

Original scientific work

Александар Ковјанић

**МЕТОДОЛОШКЕ ОСНОВЕ ИСТРАЖИВАЊА МИГРАЦИЈА
У КУЛТУРНОЈ ГЕОГРАФИЈИ НА ПРИМЕРУ ИЗБЕГЛИЦА
ИЗ ХРВАТСКЕ У СРБИЈИ***

Извод: Рад се бави проучавањем избеглица из Хрватске које још увек живе у Србији. Према резултатима пописа становништва из 2011. у Србији живи 156 719 становника који су између 1991. и 2000. године стигли из Хрватске, готово сви као присилни мигранти. Међутим, немају све особе које су избегле статус избеглице. Тај статус још увек поседује 43 763 лица, од чега је 74% из Хрватске.

Кључне речи: избеглице, миграције, Срби, Хрватска

Abstract: The paper deals with the study of refugees from Croatia who are still living in Serbia. According to the census of 2011, in Serbia lives 156 719 residents who are between 1991 and 2000 came from Croatia, almost all as forced refugees. However, all the people that have escaped don't have a refugee status. That status still owns 43 763 persons, of which 74% from Croatia.

Key words: refugees, migration, Serbs, Croatia

Увод

Распад државе СФР Југославији у вишегодишњим сукобима резултирао је присилним миграцијама више милиона људи. Већ током 1990. када се јављају први знаци сецесије од стране СР Хрватске почињу прва кретања Срба ка СР Србији. Ескалацијом сукоба од маја 1991. године настаје масовније напуштање Хрватске. Нови талас избеглица стиже 1992. године после сукоба у Западној Славонији. Највећи број избеглица стигао је у Србију августа 1995. после пада Републике Српске Крајине. Рат је исте године завршен, али је простор Подунавља (Барања, Источна Славонија и Западни Срем) мирно интегрисан у Хрватску 1998. године, после чега је настао последњи талас присилног миграрања ка Србији.

Циљ рада је да објасни ко су данас избеглице у Србији, зашто и даље имају тај статус, у каквим условима живе, како се радило на превазилажењу њихових егзистенцијалних проблема, какав је њихов просторни размештај, чиме је условљен и како се мењао од 1996. до 2014. године. Статистички по-

---

* Рад представља резултат истраживања на пројекту 176008, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

даци о избеглицама из Хрватске и из других делова бивше Југославије налазе се у публикацијама Комесаријата за избеглице и миграције и у публикацијама чији се подаци темеље на резултатима пописа становништва које је спровео Републички завод за статистику. Комесаријат за избеглице и миграције је први спровео регистрацију избеглица у сарадњи са УНХЦР-ом 1996. („Попис избеглица и других ратом угрожених лица у Савезној Републици Југославији“). Следећи попис избеглица извршен је 2001. („Регистрација избеглица у Србији, март – април 2001.“), а наредни 2005. („Извештај са регистрације избеглица у Републици Србији 2005. године“) и 2008. („Стање и потребе избегличке популације у Републици Србији“). Подаци о броју избеглица од 2010. излазе у годишњим публикацијама Комесаријата „Миграциони профил Републике Србије“. Републички завод за статистику је податке о избеглицама обрадио приликом пописа становништва 2002. и 2011. године. Подаци су представљени у посебним публикацијама „Избеглички корпус у Србији – према подацима пописа становништва 2002.“ и „Две деценије избеглиштва у Србији“ на основу последњег пописа из 2011. године.

Приликом проучавања избеглица постоји проблем нетачности, неупоредивости и недостатка података. Нетачност и неупоредивост произилазе из различите методологије којом су ова лица регистрована. У публикацијама Комесаријата из 1996. и 2001. налазе се подаци за све присилне мигранте из Хрватске и издвојени подаци за особе са статусом избеглог лица и за друга ратом угрожена лица. У публикацијама из 2005, 2008. и у годишњим публикацијама од 2009. до 2014. представљени подаци се односе само на лица са признатим статусом избеглице. Ова циљна група ће бити предмет проучавања рада. Важно је напоменути да је Комесаријат 1996. избеглице пописао тако што су присилни мигранти добровољно приступили регистрацији у пописним центрима. Комесаријат је попис избеглица наредних година вршио на сличан начин, а популација лица са избегличким статусом позната је на основу броја људи који су продужавали избегличке легитимације. У публикацијама где су подаци представљени на основу пописа није било јединственог критеријума. Под избеглицама се у „Избегличком корпусу у Србији“ подразумева свако лице које је после 31. марта 1991. принудно напустило општину становања, као и деца која су рођена после тог датума, а избегла су са родитељима у Србију (Лађевић, Станковић, 2004). У публикацији „Две деценије избеглиштва у Србији“ избеглице су присилни мигранти са простора бивших република СФРЈ, деца присилних миграната рођена у Србији и лица рођена на простору бивших република СФРЈ, а која су дошла у Србију из породичних разлога у ратном периоду и периоду непосредно после рата на овим просторима¹

---

¹ Због претпоставке да су се поједина лица пре изјаснила за породични разлог доласка него за присилни.

(Лукић, 2015). Проблем недостатка података постоји због тога што су многи параметри обрађени и представљени за све избеглице, без разлике са које територије потичу. Неки параметри су били детаљније обрађени у првим послератним годинама, када је број присилних миграната био значајан, док су исти изостали у каснијим публикацијама због све веће интегрисаности и смањења избегличке популације и самог проблема. Због тога изостаје поређење и анализа многих параметара с почетка избеглиштва и с почетка друге деценије XXI века.

Правни оквир и дефиниција појма избеглице

Иако је свако присилно мигрирање из једне државе у другу избеглиштво, појам избеглице није најјаснији услед различитог одређивања од стране међународног и домаћег права. Због тога дефинисање избегличког статуса, како за време ратова, тако и по њиховом завршетку, није било једноставно одредити.

Потреба за правним дефинисањем избегличког статуса први пут се јавила после Другог светског рата ради заштите и пружања помоћи избеглицима у Европи. Женевска конвенција УН-а о статусу избеглих лица усвојена је 1951. године. Према дефиницији која следи из ове конвенције избеглица је „свако лице које се услед догађаја пре 01.01.1951. и основаног страха од прогонства услед своје расе, вероисповести, националности, политичког уверења или припадности одређеној друштвеној групи налази ван земље чији је држављанин и није у могућности, услед страха, да затражи заштиту те земље; или које немајући држављанство и ван је земље свог претходног пребивалишта због таквих догађаја није у могућности, или због основаног страха није вољно да се врати у њу.“ Међународни статус, положај и права избеглица из Женева додатно су измењени и потврђени Њујоршким протоколом о статусу избеглица (1967), Конвенцијом о избеглицима од стране Организације афричког јединства (1969) и Картагенском декларацијом о избеглицима (1984) (Лукић, 2015).

Статус избеглица у Србији регулисан је Законом о избеглицима Републике Србије из 1992. године. Под избеглицима се сматрају „Срби и припадници других националности који су услед притиска хрватске власти или власти у другим републикама, претњи геноцидом, као и прогона и дискриминације због њихове верске или националне припадности или политичког уверења, били принуђени да напусте своје пребивалиште у тим републикама и избегну на територију Републике Србије“ (Лукић, 2015). Ради усклађивања са међународним стандардима, законодавство у Србији, које регулише ова питања, делило је 1996. присилне мигранте на „избеглице“ и „друга ратом угрожена лица“. Избеглице су лица која се по међународном праву и према Закону о избеглицима Републике Србије сматрају

избеглицама. Друга ратом угрожена лица су у Србију дошла из истих разлога као избеглице, али по међународним и домаћим законским нормама немају право на избеглички статус, углавном због поседовања држављанства Србије (UNHCR, KIRS, 1996, Когаћ Mandić i dr., 2006).

Избеглице из Хрватске у Србији 1996. године и њихов размештај

Почетком распада СФР Југославије први присилни мигранти из Словеније, Хрватске, БиХ и Македоније стижу у Србију². Избијањем рата у Хрватској 1991. и 1992. у БиХ број избеглих се повећава, а прогоном крајишких Срба августа 1995. достиже највећи број.

Првим послератним пописом 1996. регистровано је укупно 617 728 присилних миграната, што је и највећи забележени број у односу на наредне пописе. Од тога је 537 937 особа (87,1%) имало избеглички статус, док је 79 791 особа (12,9%) дефинисана као ратом угрожено лице, које према међународним нормама нема право на избеглички статус (UNHCR, KIRS, 1996). Влада СРЈ сматрала је да стварни број присилних миграната превазилази за око 20% број оних који су регистровани (Пић, 2001).

Према резултатима Пописа избеглица и других расељених лица број присилних мигранта из Хрватске износио је 330 123. У целокупној избегличкој популацији имали су удео од 53,4%. Од 330 000 присилних миграната око 280 000 потиче са територија у којима су Срби традиционално представљали већину, а око 50 000 из етнички мешовитих средина. Према званичном статусу, избеглица је било 290 667, а других ратом угрожених лица 39 456. Релативни удео избеглица од 88% и других ратом угрожених лица од 12% се готово подудара са тим односом на нивоу свих који су избегли у Србију. Избеглице из Хрватске чиниле су 54% међу свим избеглицама, а лица без овог статуса 49,4% међу свима исте категорије (табела бр. 1).

Табела 1. – Присилни мигранти у Србији 1996. године према статусу

Статус присилних миграната	Присилни мигранти у Србији	Присилни мигранти из Хрватске	
		Број	%
Избеглице	537 937	290 667	54
Ратом угрожена лица	79 791	39 456	49,4
Укупно	617 728	330 123	53,4

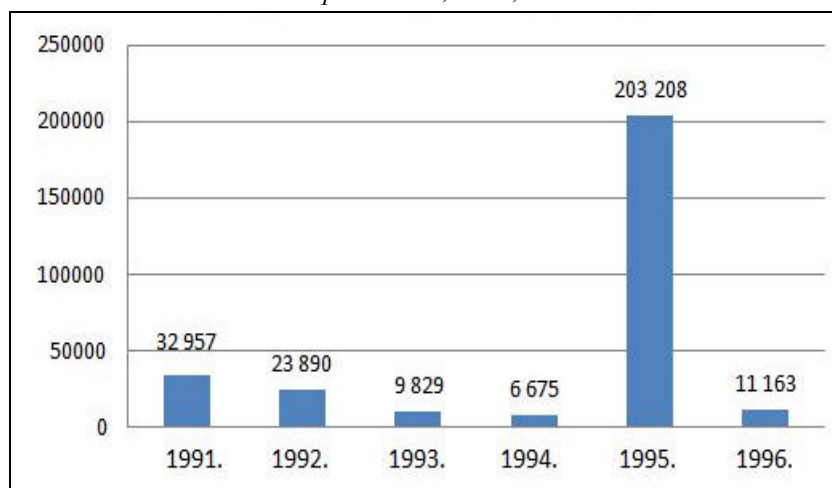
Извор: UNHCR, KIRS, 1996.

Време доласка избеглица је изразито неуједначено (график бр. 1). Од регистрованих избеглица прве године рата је у Србију стигло 32 957 или 11,3%. До 1995. постојала је тенденција константног пада броја

² Избеглице стижу и у Црну Гору, која од 1992. са Србијом чини СР Југославију.

избеглих. Наредне 1992. број избеглица је био мањи (23 890), али са значајним уделом од 8,2%³. Током 1993. и 1994. РС Крајина је имала мање територијалне губитке, па је тад забележен и најмањи број избеглих (1993. – 9 829, а 1994. – 6 675). Као што је већ напоменуто, највећи број избеглица из Хрватске Србија прима 1995, када је уточиште нашло 203 208 људи, односно 69,9% регистрованих избеглица. Почетком маја по губитку мањег дела Западне Славоније који је био у саставу РС Крајине у Србију је стигло око 10 000 избеглица. Већ почетком августа настаје најмасовнији егзодус Срба из преосталих делова РС Крајине (Далмација, Лика, Кордун и Банија). У Србији је 1996. регистровано преко 190 000 избеглица који су стигли у том таласу, што представља две трећине свих избеглица из Хрватске. За 2 945 избеглих (1%) није било познато које су године избегли у Србију.

График 1. – Број избеглица из Хрватске према години доласка у Србију
Извор: UNHCR, KIRS, 1996.

У етничкој структури избеглица доминирају Срби са 279 453 припадника или 96,1%. Следе Хрвати (2 513) и они који су се изјаснили као Југословени (2 476), који имају сличан удео од око 0,9%. Број и удео Црногораца и Муслимана од 0,1% је био занемарљив. Преко 7 000 избеглица (2,4%) било је друге националности, а око 1 500 (0,5%) није дало одговор на питање о етничкој припадности. Хрвати и Муслимани међу избеглицама су углавном из мешовитих бракова (UNHCR, KIRS, 1996).

³ Популацију других ратом угрожених лица чинили су углавном људи вишег степена образовања и њихове породице (припадници ЈНА, радници бивше савезне администрације, студенти и слично), који су у раној фази сукоба припремили свој долазак у Србију (75,7% је дошло током 1991. и 1992. год.) (UNHCR, KIRS, 1996).

У табели бр. 2 приказан је територијални размештај избеглица на простору Београда, Централне Србије, Војводине и Косова и Метохије⁴. Највећи број избеглица живео је у Војводини (134 125 или 46,1%). Београд је са 76 394 избеглице (26,3%) такође представљао значајно одређиште. У остатку Централне Србије било је нешто мање избеглица него у Београду (67 848 или 23,3%). На Косову и Метохији је забележен најмањи број избеглица, свега 12 300 или 4,2%.

Табела 2. – Размештај избеглица у Србији 1996. године

Део Србије	Број избеглица	%
Београд	76 394	26,3
Централна Србија	67 848	23,3
Војводина	134 125	46,1
Косово и Метохија	12 300	4,2
Укупно	290 667	100

Извор: UNHCR, KIRS, 1996.

Као зоне концентрисања избеглица издвајају се Војводина и Београд са укупним уделом од 74,4%. На овакав размештај утицала су три фактора: географска близина, устаљени миграциони токови и привредна развијеност. У односу на друге делове Србије, Београд и Војводина су Хрватској географски најближи, а цео погранични део припада Војводини. Ауто-пут који повезује Београд и Загреб представља најзначајнију саобраћајницу. Такође, магистрални пут који је био главна избегличка рута августа 1995. води из правца Босне преко Бијељине према Срему и Београду. Војводина и Београд деценијама представљају имиграционо подручје за Србе из Хрватске. Долазак највећег броја избеглица у Војводину значајно је условљен путевима историјских миграција Срба. Насељавање Срба из Хрватске између два светска рата на простор Војводине било је мањег обима. После Другог светског рата у периоду од јесени 1945. до 1948. спроведено је њихово планско масовно насељавање, тзв. колонизација. За то време из Хрватске је пресељено 14 709 породица (34,4% колонизованих породица у Војводини из целе државе), односно 52 929 лица или 25% свих колониста. Најзначајнија емиграциона област била је Лика (6 840 породица). Затим је највећи број породица био из Далмације (око 3 420) и са Баније и Кордуна (заједно око 3 420 породица) (Илић, 1993). Најчешћа одређишта колонизације Срба из Хрватске у Војводини биле су општине: Сомбор, Озаци, Нови Сад, Рума, Суботица, Стара Пазова, Шид, Зрењанин, Кула итд. (Букуров, 1957). И после ове организоване колонизације Срби из Хрватске су наставили да се досеља-

⁴ Ради бољег сагледавања размештаја избеглица подаци за Град Београд и Централну Србију су посебно представљени.

вају у Војводину. Београд је као главни и највећи град СФР Југославије привлачио становништво из свих делова државе (Србе посебно), па тако и из ових крајева. Између досељеника и избеглица су се одржавале родбинске и пријатељске везе, па је знатан број људи у избеглиштву био смештен код пријатеља и родбине. Уз то, могућност запослења у овом привредно развијенијем делу државе била је највећа. Супротно Београду и Војводини, Косово и Метохија је најнеразвијеније подручје Србије. Избеглицима је то био и најудаљенији део Србије, а у етничкој структури преовладава албанско становништво, што су били додатни разлози за избегавање овог дела државе као привременог или трајног места за живот.

У табели бр. 3 приказан је размештај избеглица по општинама према бројности популације. Размештај избеглица по општинама у складу са претходно написаним најбоље илуструје карта бр. 1, где се уочава да је северни део државе пол њихове концентрације.

Табела 3. – Општине према броју избеглица 1996. године

Број избеглица	Број општина
1 – 500	88
501 – 1 000	39
1 001 – 2 000	22
2 001 – 5 000	21
5 001 – 10 000	11
Више од 10 000	6
Без појаве	3

Извор: Комесаријат за избеглице и миграције

Највећи број избеглица, преко 10 000, пописан је у општинама: Нови Београд (10 563), Рума (10 720), Стара Пазова (11 045), Сомбор (11 362), Земун (13 493) и Нови Сад (17 163). Укупно је у ових шест општина живела четвртина избеглих (74 346), а само у Новом Саду 5,9%. У другој групи по бројности (од 5 001 до 10 000) налазило се 11 општина. Већина је у Војводини: Апатин (7 461), Инђија (9 495), Панчево (6 643), Сремска Митровица (8 675) и Суботица (5 683). Међу београдским општинама то су: Чукарица (8 214), Вождовац (5 721), Палилула (6 637) и Звездара (7 695). У периурбаном појасу Београда и Новог Сада преплиће се већи број повољних услова за привређивање, запошљавање, развој занатства, мале привреде, повољних услова за градњу стамбеног, производно-складишног простора, јер су ниже цене земљишта и ренте у односу на Београд и Нови Сад (Матијевић и др., 2005). Једине општине у Централној Србији у којима је живело преко 5 000 избеглица биле су Лозница (5 534) и Шабац (6 657). Изузев ове две општине, у Централној Србији се издвајају: Аранђеловац, Ваљево, Јагодина, Крагујевац, Краљево, Крушевац, Ниш, Пожаревац и Смедерево (све преко 2 001 избеглица). На Космету је само Приштина била у овој категорији. На простору Војводине између 2 001 и 5

000 избеглица регистровано је у општинама: Бачка Паланка, Кула, Озаци, Шид, Вршац и Зрењанин. Укупно је у Војводини преко 2 000 избеглица регистровано у 15 општина што је свака трећа покрајинска општина. Одлучујући утицај на размештај избеглица у Војводини, поред близине места исељења (погранични део са Хрватском), имао је размештај колониста у овим војвођанским општинама. У оквиру београдских општина истој категорији (2 001 – 5 000) припадају: Барајево, Гроцка, Обреновац, Раковица и Стари град. Између 1 001 и 2000 избеглица било је у 22 општине, а између 501 и 1 000 у 39 општина. На југу Србије то су углавном општине чији су центри већи градови (Пећ, Ђаковица, Призрен, Гњилане, Вучитрн, Урошевац, Врање, Лесковац, Прокупље). У централним, источним и северним деловима то су такође општине чији су центри градови са преко 25 или 50 000 становника (Чачак, Горњи Милановац, Трстеник, Параћин, Зајечар, Бор, Бечеј, Кикинда итд.), али и оне чији су центри варошице (Александровац, Свилајнац, Ћуприја, Неготин, Нови Бечеј, Србобран итд.) и већа села (Богатић, Владимирци, Нова Црња, Сечањ, Пландиште, Пећинци). Скоро свака друга општина имала је мање од 500 избеглих. Ове општине се махом налазе на неразвијеном истоку, југу и југозападу Србије, док их је у Војводини свега девет. У ових 88 општина живе су 19 764 избеглице или 6,8%. Међу њима, мање од 100 избеглица било је у 19 општина на Космету и пограничним општинама у западној, југозападној и југоисточној Србији. Најмањи број избеглица (до 10) живело је у општинама: Гора, Ораховац, Сјеница, Штимље и Сува Река. Само у општинама Зубин Поток, Дечани и Ново Брдо није регистрован ниједан избегли из Хрватске.

Интензивна миграциона кретања (и избеглица и лица без овог статуса) условила су извесне демографске промене у држави и њеним општинама. Поред пораста становништва, највећи утицај је био на промену етничке структуре. До етничке хомогенизације у корист Срба дошло је пре свега у Војводини. Иако су избегли Срби утицали на хомогенизацију покрајине, они се нису у већем броју населили у општинама где Срби нису већина (Мали Иђош, Бачки Петровац, Сента, Кањижа, Ада, Чока, Ковачица), изузев Суботице, Бачке Тополе и Бечеја.

Решавање проблема избеглиштва

Циљ сваке државе је да што ефикасније у што краћем временском периоду реши проблем избеглиштва. Могућа су три начина – интеграција, репатријација (повратак) и исељавање у треће земље. Остваривање и приступ правима у месту порекла и месту расељеништва је предуслов за слободан избор трајног решења проблема избеглица и услов његове одрживости (Влада Републике Србије, 2011). Спровођење тих решења није

могуће без подршке међународних фактора, донаторских организација и међусобне сарадње држава које су погођене проблемима избеглиштва.

Од 1995. највећу подршку избеглицама у Србији дао је УНХЦР. У последњих 10-ак година важан партнер је Европска унија (Влада Републике Србије, 2011). Успостављање сарадње на регионалном нивоу било је посебно отежавајуће, с обзиром да су државе преговарачи биле дојучерашње зарађене стране, између којих је у послератном периоду остало још нерешених питања.

На иницијативу Европске комисије, ОЕБС-а и УНХЦР-а, одржана је 2005. „Регионална министарска конференција о решавању избегличко-расељеничких питања“ у Сарајеву. Учесници конференције су били представници Србије и Црне Горе (тадашње заједничке државе), БиХ и Хрватске. Резултат је усвајање Сарајевске декларације којом су се државе обавезале да ће омогућити процес повратка или локалне интеграције у својим државама. Потврђено је да све избеглице имају право на појединачне одлуке о земљи сталног боравка и приступ припадајућим правима. Договорене су заједничке активности и други облици сарадње. Упркос додатним подстицајима и иницијативама међународне заједнице, мало је напретка остварено у процесу спровођења Декларације. Циљ је био да питање избеглица у региону буде решено до краја 2006. године. Регионална сарадња поново је успостављена одржавањем министарске конференције 2010. у Београду, под називом „Трајна решења за проблеме избеглица - сарадња држава у региону“. Представници Србије, Црне Горе, БиХ и Хрватске су подржали принципе садржане у Сарајевској декларацији и сложили се око наставка сарадње ради постизања трајних и задовољавајућих решења. Подршку процесу пружиле су међународне организације ЕУ, УНХЦР, ОСЦЕ и Савет Европе (Влада Републике Србије, 2011, Ракић, 2012).

Циљ свих декларација, резолуција, стратегија и конференција је био исти – решавање проблема избеглица, а тиме и затварање овог питања у Србији и регији. Позитивних ефеката је било, али су ова угрожена популација и њени проблеми и даље присутни. Србија је била међу првима у свету са продуженим избеглиштвом. Према УНХЦР-у дуготрајна избегличка ситуација је она где избеглице живе у егзилу више од пет година и за коју у догледној будућности не постоји решење (Лукић, 2015).

Поред међународних фактора за решавање проблема избеглица потребан је правни, социјали и финансијски вид деловања у свакој држави. Основни документ који у Србији регулише статус и права избеглица из република бивше СФРЈ је Закон о избеглицама. Донет 1992, али је доживео измене и допуне 2002. и 2010. године. Истим законом основан је 1992. Комесаријат за избеглице⁵, у чијој је надлежности утврђивање

---

⁵ Од 2012. године под именом Комесаријат за избеглице и миграције.

статуса избеглице, вођење евиденције избеглих и интерно расељених лица и обављање стручних и других послова који се односе на збрињавање, повратак и интеграцију избеглица (Rakić, 2012, Влада Републике Србије, 2011). Влада Републике Србије је тек 11 година од појаве масовног избеглиштва (2002) усвојила Националну стратегију за решавање питања избеглих и интерно расељених лица. Стратегијом се предвиђају два основна стратешка циља и правца деловања – повратак или интеграција. Планирано је да се стратегија у сарадњи са свим заинтересованим странама временом ажурира, што је учињено 2011. године. Обе стратегије су посвећене проналажењу трајних решења за избеглице са простора Хрватске и других бивших република СФРЈ и интерно расељена лица са Космета, поштујући слободу избора појединца. Основни циљ је пружање подршке овим лицима за самосталан и у односу на остале грађане, економски и социјално равноправан живот (Влада Републике Србије, 2011, Лукић, 2015).

Воља избеглица за трајним решењем боравишта и статуса проверена је већ на попису избеглица 1996. године. Већина (56,6%) се определила за интеграцију. Жељу за одлазак у треће земље имало је 24 352 избеглих (8,2%). Занемарљив број и удео избеглица (1 275 или 0,4%) се определио за релокацију (насељавање у другу бившу југословенску републику, изузев Хрватске). С обзиром да је рат завршен пар месеци пре пописа и да је политичко-економска ситуација у регији још увек била неповољна и непредвидива не чуди што скоро сваки четврти избегли (око 72 500) није имао план о будућем месту боравка и што се за повратак изјаснило тек 10,3% или 30 309 избеглица. Одговори на исто питање избеглица из Хрватске нису значајно одступали од удела одговора свих избеглица. У односу на целокупну избегличку популацију, удео избеглица из Хрватске који су се определили за репатријацију и исељење у треће земље је нешто већи. И неодлучних је било више (24,4% наспрам 22%). Удео оних који су се одлучили за интеграцију је мањи за 3,7% (табела 4).

Табела 4. – Избеглице према жељеним начином трајног решавања боравишта и статуса 1996. године

Одговор	Све избеглице	%	Избеглице из Хрватске	%
Репатријација	49 281	9,2	30 309	10,3
Релокација	2 987	0,6	1 275	0,4
Останак у Србији	324 208	60,3	169 129	56,6
Исељавање у треће земље	43 002	8	24 352	8,2
Не зна	108 655	20,2	68 028	22,9
Без одговора	9 804	1,8	4 450	1,5
Укупно	537 937	100	290 667	100

Извор: UNHCR, KIRS, 1996.

Већина избеглица из Хрватске се и приликом следећег пописа 2001. изјаснила за интеграцију (60,6%). Међутим, удео оних који су желели да се врате пао је на 4,3%, док је удео неодређених значајно порастао (неодлучних 27,4%, а 7,8% није дало одговор) (UNHCR, KIRS, 2002). Један број избеглица је у међувремену решио свој статус, што се може сматрати разлогом за разлику у одговорима испитаника у односу на одговоре на првом попису 1996. године (Стајић, Штрбац, 2013).

Интеграција

Интеграција избеглица је комплексан процес који захтева подршку у области решавања статусних питања, стамбених потреба, запошљавања, остваривања права из пензијског, здравственог, социјалног осигурања, и др. (Влада Републике Србије, 2011). Избеглице представљају једну од најугроженијих група људи, коју карактерише знатно лошији материјални стандард, висока стопа незапослености, већа заступљеност различитих здравствених и психичких проблема. Ови проблеми су директна последица рата, али су узроковани и животом у неадекватним условима у колективним центрима. Не постоје прецизни подаци о стопи сиромаштва, али је она свакако већа у овој популацији у односу на општу популацију у Србији (Пић, 2001, Когаћ Мандић и др., 2006, Стајић, Штрбац, 2013).

Предуслов за трајну интеграцију избеглица је добијање српског држављанства. Србија је у обавези да, у складу са међународним документима и стандардима, олакша и убрза поступак пријема избеглица у држављане Србије и да смањи трошкове тог поступка. Законом о држављанству СРЈ из 1997. избеглицама је омогућено стицање држављанства. Правне могућности за олакшану натурализацију створене су променама Закона о југословенском држављанству 2001. и доношењем новог Закона о држављанству Републике Србије 2004. смањивањем услова и поједностављивањем процедуре⁶. Међутим, стицање држављанства не значи аутоматско губљење избегличког статуса и избегличке легитимације (Когаћ Мандић и др., 2006, Ракић, 2012). У складу с одредбама Конвенције из 1951. сматра се да лицу престаје статус избеглице стицањем држављанства у држави азила (UNHCR, KIRS, 2007). Међутим, у Србији је неопходно покретање поступка за пријаву пребивалишта и прибављање личне карте да би избеглички статус био укинут (Влада Републике Србије, 2011). Поред српског, око половине избеглица поседује и хрватско држављанство. Двојно држављанство ствара веће могућности за мобилност. У случају продуженог избеглиштва, мобилност коју двојно држављанство омогућава побољ-

---

⁶ Поједине избеглице имају два држављанства (нпр. БиХ и Хрватске) па нису у могућности да добију и српско (Когаћ Мандић и др., 2006).

шава људима услове за живот, у смислу да су им доступне економске, социјалне и културне могућности у обе земље (Лукић, 2015).

Закон о избеглицама утврђује обавезу државе да избеглицама пружи привремени смештај и помоћ у исхрани. Обезбеђен је приступ здравственој заштити, одређеним правима из области социјалне заштите (право на смештај у установе социјалне заштите) и правима из области заштите деце и породице. Загарантовано им је право на школовање и запошљавање, чиме су избеглице изједначене с држављанима Србије⁷. Радну књижицу избеглице су могле добити на основу избегличке легитимације, пријавити се као незапослено лице у Националној служби за запошљавање и приступити програмима запошљавања и конкурисати за слободна радна места. Отежавајућа околност дела избеглица је недостатак документације о образовању, стручној спреми и радном стажу, јер је она током рата уништена или нестала (Влада Републике Србије, 2011).

Поред хране, при самом доласку избеглица најнеопходније је било налажење привременог смештаја. Већина избеглица (55,2%) је нашла уточиште код рођака и пријатеља. Мањи број њих је живео у изнајмљеном смештају или је имао сопствени смештај. Привремено решење за смештај осталих представљали су колективни центри у које су претворени хотели, летњи кампови, радничке бараче, школске физкултурне сале, празне фабрике, касарне, друге јавне зграде и слични објекти. Ову намену је после августа 1995. имало 765 објеката. Регистрацијом је забележено да је у колективним центрима 1996. живело 54 409 избеглица (10,1%). Међу њима је највише било избеглица из Хрватске, 39 248 или 72,1%, од којих је већина избегла августа 1995. године (UNHCR, KIRS, 1996). Број колективних центара се потом постепено смањивао. Према подацима из 2001. у колективним центрима је боравило 21 139 избеглица, од чега 16 916 или 80% из Хрватске (UNHCR, KIRS, 2002). Смањивање броја колективних центара и њихових корисника постало је израженије тек од септембра 2002. када је Комесаријат за избеглице Републике Србије у складу с Националном стратегијом за трајно решавање питања избеглица и интерно расељених лица започео њихово планско затварање (UNHCR, KIRS, 2007). Иако замишљени пре 20 година као привремено решење, 2015. активно је још 20 колективних центара у којима борави 312 избеглица (не само из Хрватске).⁸

Решавање стамбеног проблема најважније је и финансијски најзахтевније питање интеграције. Трајна интеграција избеглица почела је да се врши још од 1994. у депопулационим и приграничним општинама и тамо где је била потребна радна снага. Планирано је да се смештај за избеглице обезбеђује изградњом станова и насеља и куповином пољопривред-

---

⁷ Изузетак чини рад у државним службама јер је неопходно држављанство Србије.

⁸ <http://www.kirs.gov.rs/articles/centri.php?lang=SER>

них имања или стамбеног простора на депопулационим подручјима (Kogać Mandić i dr., 2006, KIRS, 2009). Највећа препрека у обезбеђивању већег броја стамбених јединица су недовољна финансијска средства у односу на број домаћинстава и њихове потребе. Средства су обезбеђена из републичког буџета (делом из буџета општина на чијем подручју су пројекти реализовани), донација међународне заједнице и хуманитарних организација. Грађене су зграде, куће, додељиване монтажне куће, а донирани су и плацеви и грађевински материјал за изградњу кућа. Највећи део реализованих пројеката изградње стамбених јединица био је намењен решавању стамбеног питања лица из колективних центара и у функцији њиховог затварања (KIRS, 2009, Влада Републике Србије, 2011).

У истраживању спроведеном 2004. најважнији фактори за одлуку о интеграцији које су избеглице навеле били су: стабилна политичка ситуација, сигурност породице, обезбеђена здравствена заштита и могућност запослења. Већинском опредељењу за интеграцију допринео је и број година проведених у избеглиштву (UNHCR, KIRS, 2002, Kogać Mandić i dr., 2006). Део избеглих, пре свега млађих људи, је током првих година у избеглиштву успео да обезбеди основне услове за живот и да се интегрише у нову средину. С друге стране, главне препреке повратку које се тичу безбедности, запослења и имовине, додатно су утицале да се већина избеглих одлучи за интеграцију наспрам повратка и упуштања у неизвесност.

Репатријација

Други начин решавања питања избеглица јесте репатријација, односно повратак у Хрватску. Резолуцијом Савета безбедности УН-а из 1997. потврђено је право свих избеглица и расељених лица са простора бивше Југославије на повратак (Влада Републике Србије, 2011).

У првим годинама после рата власти у Хрватској и Србији (тадашњој Југославији), али и међународни фактори фаворизовали су интеграцију наспрам повратка прогнаних водећи се различитим интересима и мотивима (Пић, 2001). Постепено стицање услова за слободно кретање и посету, поврат имовине и стицање хрватских докумената, допринело је да се део избеглица одлучи за трајни повратак (Kogać Mandić i dr., 2006). Резултати истраживања избегличке популације показали су да су међу потенцијалним повратницима били најбројнији они који су смештени код рођака или пријатеља, док је најмање оних са властитим смештајем. Избегли који су у колективним центрима су такође потенцијално више оријентисани ка повратку од других због најтежих услова живота. (UNHCR, KIRS, 1996). Значајнији повратак избеглица регистрован је 1998. (3 121), а 2000. достиже максимум (20 716). Иако годишњи број повратника од тада константно пада, највећи број Срба се вратио у периоду до 2003. године.

Према подацима хрватске владе до 2010. регистровано је 90 000 повратника из Србије од укупно 130 220 повратника. Међутим, према истраживању из 2012. тек сваки трећи је живео у Хрватској, 15% повратника је у међувремену умрло, 39% нема пребивалиште у Хрватској, а за 13% није познато ни пребивалиште ни да ли је повратник уопште жив. Према томе, вратило се тек око 60 000 Срба (Mesić, M., Vagić, D., 2011).

Више је фактора утицало на слаб повратак или на поновно напуштање Хрватске. Хрватска је дуго административно спречавала повратак, толерисано је уништавање имовине избеглица и физичко насиље. Најтеже је било вратити се у општине које су до рата биле етнички хетерогене или у које су у већем броју насељени Хрвати из БиХ или са Косова. У првим годинама повратка честа су била хапшења Срба у завичају или на граничним прелазима због оптужница за ратне злочине, које су се углавном темељиле на slabим доказима (Gjenero, D., 2012,⁹). У Хрватској није било основних услова за живот. Интензивнија обнова имовине почела је после 2000. године. У првим годинама после рата део српске имовине је био бесправно заузет од стране Хрвата. Од 2003. до 2005. остварен је највећи део реституције власништва, а тек 15 година после завршетка рата враћене су готово све куће. Око 30 000 бивших носилаца станарских права изгубило је између 1991. и 1996. станарска права на друштвене станове¹⁰ (Пуповац, М., Милошевић, С., 2007, Mesić, M., Vagić, D., 2011). Још увек се касни са добијањем трајног смештаја за бивше кориснике станова у друштвеном власништву, делом због компликоване процедуре.¹¹ Многа српска села су 5-10 година после рата била без струје и воде (нека још увек). На простору који је био захваћен ратом (одакле је већина избеглих) остала је тек трећина предратних радних места, а она која постоје су махом попуњена Хрватима. Постоји читав низ проблема у остваривању права на пензионо и инвалидско осигурање, утврђивање радног стажа, права на повратак на посао након дискриминацијског отпуштања (Пуповац, М., Милошевић, С., 2007,¹²).

Приступ правима и повратак избеглица одвијао се, а и даље се одвија уз тешкоће. Због одсуства политичке воље да се проблеми повратника решавају, сви битни позитивни помаци су учињени под притиском међународне заједнице или су били услов за чланство Хрватске у Европску унију (Rakić, 2012). Процес репатријације је још увек присутан али је његов ефекат на смањење избегличке популације занемарљив. Комесаријат за избе-

---

⁹ http://photos.state.gov/libraries/croatia/43650/human/hrights_report_2006_hr.pdf

¹⁰ Тиме је према проценама ОЕБС-а, погођено око 100 000 Срба из урбаних средина (Rakić, 2012).

¹¹ <http://photos.state.gov/libraries/croatia/231771/PDFs/human-rights.pdf>

¹² http://photos.state.gov/libraries/croatia/43650/human/hrights_report_2006_hr.pdf

глице и миграције пружио је током 2013. помоћ за повратак само 27 повратничких породица у Хрватску (Лукић, 2015).

Одлазак у треће земље

Уместо интеграције или репатријације, део избеглих је трајно решење статуса видео у исељавању у треће земље. Међу њима преовлађују млађи и они који су имали рођаке у иностранству. Процес одласка у треће земље интензивно се одвијао између прва два пописа (1996. и 2001.) и касније. По подацима Комесаријата за избеглице Републике Србије и Српског демократског форума из Србије се у иностранство одселило око 40 000 крајишких Срба, највише у САД, Канаду, Аустралију, Немачку, Француску и Велику Британију (Илић, 2006). Највећи број њих иселио се преко Међународне организације за миграције (International Organisation for Migration) и УНХЦР-а (Лукић, 2015).

Промена бројности избегличке популације и размештаја од 2001. до 2014. године

Промене у бројности избегличке популације настају услед прилива нових избеглица, репатријације, одласка у треће земље и деловања наталитета и морталитета. Позитиван ефекат решавања оваквог проблема за једну државу првенствено се огледа у смањивању броја људи са избегличким статусом.

Табела 5. – Промена броја избеглица у Србији 2001-2014. године¹³

Година	Све избеглице	Избеглице из Хрватске	%
2001.	377 131	242 624	64,3
2005.	104 246	76 546	73,4
2008.	97 354	72 411	74,4
2010.	86 235	64 695	75
2011.	74 944	56 363	75,2
2012.	66 408	49 917	75,2
2013.	57 247	41 861	73,1
2014.	43 763	32 372	74
2002.	379 135	233 125	61,5
2011.	277 890	162 721	58,6

Извор: UNHCR, KIRS, 2002, UNHCR, KIRS, 2007, KIRS, 2009, Миграциони профили Републике Србије, 2010-2014, Лађевић, Станковић, 2004, Лукић, 2015.

¹³ Поред података који приказују број лица са избегличким статусом, на дну табеле су дати подаци о броју избеглица према резултатима пописа становништва 2002. и 2011. године. Они неће бити обрађени у раду и представљени су као један од релевантних извора, а и да би се увидело колико се разликују подаци због другачије методологије.

Први попис избеглица после 1996. спроведен је 2001. године. У Србији је тада регистровано 377 131 избеглица¹⁴, чији је број је током овог периода смањен за 200 806 или 37,3%. Број избеглица из Хрватске износио је 242 624, што је за 48 043 мање него 1996. године. Иако је број избеглица за пет година опао за 16,5%, њихов удео у укупној избегличкој популацији порастао је са 54% на 64,3%. Главни разлог су обимнија интеграција или репатријација избеглица из БиХ, отежавајући процес повратка у Хрватску и долазак нових избеглица. Рат је био завршен, али је Србија у међупописном периоду наставила да прима избеглице из Хрватске. После мирне реинтеграције Подунавља у оквир Хрватске 1998, у Србију је пристигло 18 007 избеглица. Ипак, већи део српског становништва није напустио те крајеве. Пописом је забележено да је из Подунавља, али и других делова Хрватске (углавном повратници који су поново напуштали Хрватску) стигло 3 397 избеглица 1999. и 1 962 2000. године. Према томе, у Србији је 2001. живело скоро 10% нових избеглица (који су дошли после рата) у односу на пописане. Удео у укупном становништву Србије (у односу на резултате пописа из 2002.) износио је 3,2% (табела бр. 5). Највећи број избеглица живео је у Војводини (127 884), затим у Београду (72 164), Ц. Србији (42 270), а најмање на Космету (306). У односу на 1996. њихов број је у свим деловима Србије забележио пад, али то смањење није било уједначено. У Београду и Војводини износило је 5,5%, односно 4,7%. Дрastiчно смањење броја избеглица, за 97,5%, забележено је на Космету (11 994). Оваква промена је последица избијања сукоба на Космету 1998. и бомбардовања од стране НАТО пакта 1999, због чега ове избеглице у истој деценији крећу у ново избеглиштво и одлазе у друге делове Србије. Већег обима је било и смањење броја избеглица у Ц. Србији (37,7%) (табела 6).

Табела 6. – Размештај избеглица из Хрватске у Србији

Део Србије	Избеглице 2001.		Избеглице 2014.	
	Број	%	Број	%
Београд	72 164	29,7	8 672	26,8
Централна Србија	42 270	17,4	6 506	20,1
Војводина	127 884	52,7	17 087	52,8
Косово и Метохија	306	0,1	107	0,3
Укупно	242 624	100	32 372	100

Извор: UNHCR, KIRS, 2002, Комесаријат за избеглице и миграције

Сходно кратком временском раздобљу од пет година, размештај избеглица се значајно изменио. Београд и Војводина су са уделом од 82,4%

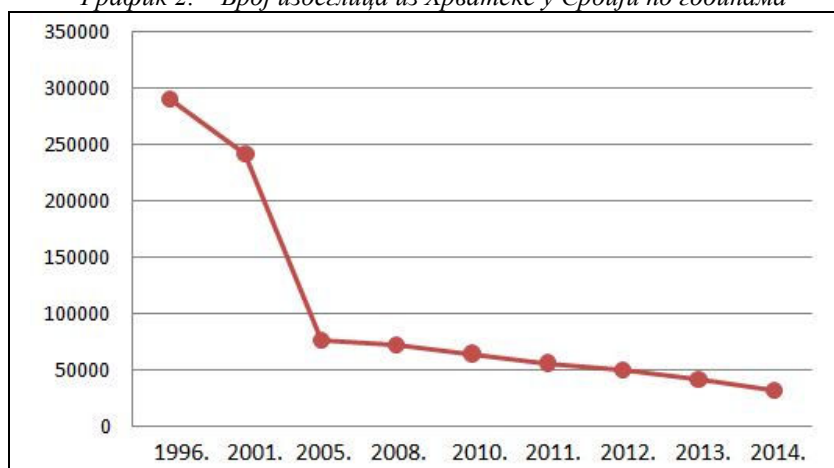
¹⁴ Укупно је пописано 451 980 присилних миграната међу којима 74 849 или 16,6% других ратом угрожених лица (41 712 или 55,7% из Хрватске). Узимајући у обзир све присилне мигранте, из Хрватске их је било 284 336 или 62,9% (UNHCR, KIRS, 2002). Сматра се да око 10% избеглица није обухваћено овим пописом

потврдили да представљају пол концентрације избегличког становништва из Хрватске. У укупном становништву Војводине (попис 2002) избеглице из Хрватске су имале удео од 6,3%, а у Београду 4,6%. Веће могућности за запослење и образовање (унутрашње миграције) уз близину Подунавља предодредили су пораст броја избеглица у овом делу Србије.

Трећим пописом спроведеним крајем 2004. и почетком 2005. извршена је нова регистрација и ревизија лица са статусом избеглице. Као резултат лакше процедуре за добијање српског држављанства и личне карте броја избеглица је нагло смањен. Тада је око 250 000 лица стекло држављанство Србије што представља највећи процес интеграције избеглица у савременој Европи (Влада Републике Србије, 2011). У мањој мери су овом процесу допринели репатријација и исељавање у треће земље. Укупно је пописано 104 246 избеглица, од којих је 76 546 било из Хрватске. Тако је број избеглица у односу на 2001. смањен за 272 885 или 72,4%, а само оних из Хрватске за 166 078 или 68,5%. Ако резултате из 2005. упоредимо са резултатима првог пописа из 1996. долазимо до закључка да је у Србији непуну деценију касније било 80,6% мање свих избеглица, односно 73,7% мање избеглица из Хрватске. Упркос знатном смањењу броја избеглица из Хрватске, њихов удео је у укупној посматраној популацији забележио раст услед веће интеграције избеглица из БиХ и износио је 73,4% (табела бр. 5).

График 2. – Број избеглица из Хрватске у Србији по годинама

Број свих избеглица и избеглица из Хрватске је и у наредном периоду имао константну и релативно уједначену тенденцију пада (график бр. 2). Једино је удео избеглица из Хрватска био стабилан и износио је, уз мање осцилације, око три четвртине међу свим избеглицама у Србији. Према

последњим подацима у Србији су 2014. регистроване 32 372 избеглице из Хрватске, што је 9 пута мање, односно 11%, од максимално забележеног броја 1996. године. Њихов број се од 1996. смањило за 258 295 особа. Посматрано према деловима Србије није било већих промена просторног распореда избеглица. Војводина (17 087) је остала главна зона концентрације са натполовичним и скоро идентичним уделом као 2001. (52,8%). Због веће натурализације, пре свега млађих избеглица, њихов укупан удео у Београду је мањи за 3%, а Централна Србија (20,1%) и Космет (0,3%) су забележили мањи пораст (табела бр. 6). Старосну структуру избеглица 2014. одликује висок удео старог и зрелог становништва. Више од 60 година има 37,3%, а између 20 и 60 више од половине, односно 51,9%. Млади чине свега 7,1%.

У складу са великим променом у бројности овог становништва од првог пописа избеглица 1996, дошло је и до великих промена и на нивоу општина. На основу расположивих података за 166 општина уочава се и већа дипропорционалност него 1996. године. Мање од 500 избеглица регистровано је у 143 општине (86,2% посматраних општина). Од преосталих 20 са преко 500 избеглица, 12 општина се налази у Војводини, чиме је потврђен примат овог дела Србије.

Табела 7. – Општине према броју избеглица 2014. године

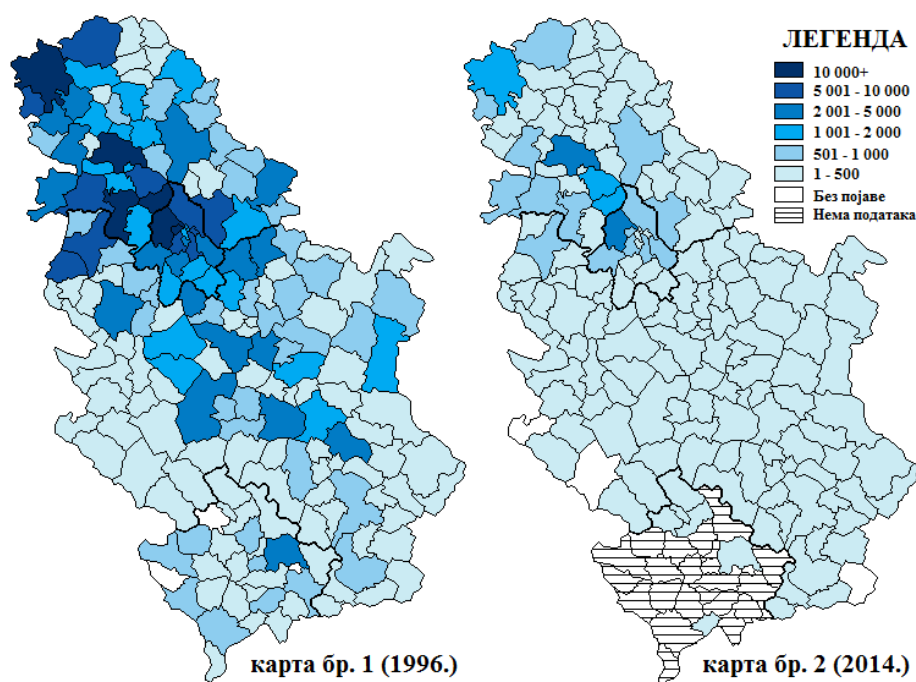
Број избеглица	Број општина
1 – 500	143
501 – 1 000	15
1 001 – 2 000	3
2 001 – 5 000	2
Без појаве	3

Извор: Комесаријат за избеглице и миграције

На карти бр. 2 се види како се избегличка популација боље одржала на северу земље. Највећи број избеглица живи у Земуну¹⁵ (2 326 или 7,2%) и Новом Саду (2 158 или 6,7%). Преко 1 000 регистрованих је у Инђији (1 254), Сомбору (1 231) и Старој Пазови (1 509). У категорији општина које имају између 501 и 1 000 избеглица налазе се војвођанске општине Апатин, Бачка Паланка, Зрењанин, Панчево, Рума, Сремска Митровица, Суботица и Шид и београдске општине Вождовац, Гроцка, Нови Београд, Обреновац, Палилула и Чукарица. На простору Града Београда примећује се мање присуство избеглица у централним градским општинама. И међу општинама са њиховим већим присуством, избеглице су више стациониране у приградским насељима Чукарице, Палилуле, Вождовца и Земун. У београдским и новосадским приградским насељима и у другим мањим градовима куће, станови и земљиште су јефтинији, због чега је ве-

¹⁵ Податак за општину Сурчин је дат у оквиру општине Земун

ћина избеглица управо ту смештена. У Централној Србији се унутар ове групе издваја једино општина Шабац. Занемарљив број (испод 10 избеглица) регистрован је у 14 општина: Штрпце, Александровац, Бојник, Црна Трава, Димитровград, Крупањ, Лебане, Мајданпек, Мали Зворник, Меровина, Прешево, Сента, Трговиште и Тутин. У општинама Босилеград, Прибој и Сјеница нема избеглица, док за највећи број општина на Космету нема података.

Слика 1. – Просторни размештај избеглица по општинама 1996. и 2014.

Фактори задржавања избегличког статуса

Број избеглица из Хрватске је знатно смањен, али је и даље потребно обезбедити подршку за више десетина хиљада лица у процесу њихове пуне интеграције, неvezано за статус (Влада Републике Србије, 2011). Међутим, када је у питању правна интеграција, одређени број избеглица по стицању држављанства Србије није поднео захтев за издавање личне карте, задржавши избегличку легитимацију и статус. Сматра се да је осећај сигурности који им овај међународни статус пружа главни разлог његовог задржавања, јер се у случају брисања из регистра избеглица губе одређене бенефиције (Лукић, 2015).

Процес интеграције је од доласка првих избеглица подржан од стране државе, а од 2001. и 2004. је додатно олакшан. Упркос томе избеглице се налазе у недоумици да ли је статус држављана повољнији од статуса избеглице. То је један од разлога успореног смањивања избегличке популације после 2005, пошто је главни талас повратка до тада прошао.

Избеглички статус сам по себи подразумева и истиче угроженост његових припадника. Важност социјалне угрожености се огледа у добијању посебних права и донација. Највећи значај се тиче стамбеног збрињавања јер приликом конкурисања за програме стамбеног збрињавања и економског осамостаљивања статус избеглице представља предност. Такође, међу избеглицама постоји страх од губитка смештаја у колективним и геронтолошким центрима који су наменски грађени за њих, услед губљења избегличког статуса. Старији који су стекли право на пензију из Хрватске, а желе да живе у Србији, по закону губе право на здравствену заштиту у Србији. Да би се ово избегло, решење је у задржавању статуса избеглице. Млађој популацији је избеглички статус пре професионализације војске омогућавао избегавање војне обавезе (Korać Mandić i dr., 2006).

Закључак

Од доласка првих присилних миграната из Хрватске прошле су две и по деценије, а од прве регистрације две деценије. Максималан број од 290 677 избеглица забележен је 1996. године. Ова популација се годинама смањивала интегрисањем (прихватањем српског држављанства и личне карте), репатријацијом (повратком), одласком у треће земље и деловањем компоненте mortalитета. По резултатима последње регистрације у Србији су 2014. живеле 32 372 особе из Хрватске са признатим статусом избеглице. Њихов удео међу свим избеглицама износи 74%. Највећи број избеглих је временом натурализован, али сама интеграција је комплексан процес и не подразумева аутоматско и брзо решавање њихових егзистенцијалних проблема. Управо из тог разлога задржавање избегличког статуса пружа наду овој популацији да ће им положај угрожене групације помоћи да реше проблеме у обезбеђивању основних животних потреба. Многим интегрисаним лицима, а посебно избеглицама, је и даље потребна помоћ у решавању питања запошљавања, стамбеног збрињавања и помоћ у остваривању права у Хрватској. Ситуација се може поправити само уз бољу сарадњу Србије, Хрватске и надлежних међународних институција.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- Букуров, Б. (1957). Порекло становништва Војводине, посебна издања. Матица српска, Нови Сад.
- Влада Републике Србије (2011). Национална стратегија за решавање питања избеглица и интерно расељених лица за период од 2011. до 2014. године.

- Влада Републике Србије (2012). Миграциони профил Републике Србије за 2011.
- Влада Републике Србије (2013). Миграциони профил Републике Србије за 2012.
- Влада Републике Србије (2014). Миграциони профил Републике Србије за 2013.
- Влада Републике Србије (2015). Миграциони профил Републике Србије за 2014.
- Gjenero, D. (2012). *Ostvarivanje prava na zapošljavanje pripadnika nacionalnih manjina u javnim službama i osiguravanje rodne ravnopravnosti u 2012. godini*. Srpski demokratski forum, Zagreb.
- Пић, V. (2001). *Između integracije i održivog povratka: izbeglice u Srbiji*. Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd.
- Илић, J. (1993). Број и размештај Срба на територији авнојске Хрватске. У *Срби у Хрватској. насељавање, број и територијални размештај*. Географски факултет, књ. 3, Београд.
- Илић, J. (2006). *Срби у Хрватској пре и после распада Југославије*. Нови Сад: Зборник Матице српске за друштвене науке, (120), 253-270.
- Кораћ Мандић, D., Орачић, N., Шкорц, B., Ћирић, D., Воларевић, S., Муџдека, N. (2006). *Integracija kao dugoročno rešenje za izbeglice i raseljena lica u Srbiji: analitički izveštaj*. Srpski savet za izbeglice, Novi Sad.
- KIRS (2009). *Stanje i potrebe izbegličke populacije u Republici Srbiji*. Beograd.
- Лађевић, П., Станковић, В. (2004). Избеглички корпус у Србији према подацима Пописа становништва 2002. Министарство за људска и мањинска права Србије и Црне Горе, Београд.
- Лукић, В. (2015). Две деценије избеглиштва у Србији. Попис становништва, домаћинства и станова 2011. у Републици Србији. Београд.
- Матијевић, Д., Тошић, Б., Лукић, В. (2005). Утицај миграција на популационе и функционалне промене српских општина. Гласник Српског географског друштва, 85(1).
- Месић, М., Вагић, Д. (2011). *Manjinski povratak u Hrvatsku – studija otvorenog procesa*. UNHCR, Zagreb.
- Пуповац, М., Милошевић, С. (2007). *Срби у Хрватској 2007*. Вијеће српске националне мањине града Загреба, Загреб
- Rakić, D. (2012). *Izazovi prisilnih migracija u Srbiji: položaj izbeglica, interno raseljenih lica, povratnika i tražilaca azila*. Grupa 484, Beograd.
- Републички завод за статистику (2013). Попис становништва, домаћинства и станова 2011. у Републици Србији. Миграције. Београд.
- Стајић, Љ., Штрбац, К. (2013). Улога међународних хуманитарних организација у збивањима на Западном Балкану (Случај Србија) Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, књ 2, Нови Сад.
- UNHCR, KIRS (1996). *Popis izbeglica i drugih ratom ugroženih lica u Saveznoj Republici Jugoslaviji*. Komesarijat za izbeglice Republike Srbije i Komesarijat za raseljena lica Republike Crne Gore. Beograd.
- UNHCR, KIRS (2002). *Registracija izbeglica u Srbiji mart – april 2001*. Komesarijat za izbeglice Republike Srbije i Biro za humanitarnu pomoć Evropske unije. Beograd.
- UNHCR, KIRS (2007). *Izveštaj sa registracije izbeglica u Republici Srbiji 2005. godine*. KIRS, Beograd.
- www.kirs.gov.rs
- www.zagreb.usembassy.gov

Aleksandar Kovjanić

**METHODOLOGICAL BASIS OF MIGRATION RESEARCH IN CULTURAL
GEOGRAPHY IN THE CASE OF REFUGEES FROM CROATIA IN SERBIA**

Summary

It's been 20 years since the first arrival of forced migrants from Croatia, and 25 years since their first registration. Maximum number of 290 677 refugees was recorded in 1996. Refugees population are decreasing year by year by the process of integration (acceptance of Serbian nationality and identity cards), repatriation (return to Croatia), going to the thirds countries, and by mortality. Following the results of the last registration in Serbia, in 2014 was still living 32 372 persons from the Croatia, with refugee recognized status. Their share among all the refugees is 74 %.

The largest number of refugees naturalized in time, but the integration is a complex process and does not automatically and quickly solve their existential problems. For this reason, keeping the refugee status provides hope this population that their position vulnerable groups to help solve problems in the provision of basic needs. Many integrated persons, in particular refugees, still need assistance in resolving the issue of employment, housing and assistance in exercising their rights in Croatia. The situation can be improved only with better cooperation between the Serbian, Croatian and relevant international institutions.